

ВІДОБРАЖЕННЯ БІНАРНОЇ ОПОЗИЦІЇ ДОБРО / ЗЛО В ПЕРФОРМАТИВНИХ ЕТНОФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ СПОЛУЧЕННЯХ, ЗАФІКСОВАНИХ У «СЛОВАРІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» Б. Д. ГРІНЧЕНКА

У статті досліджено перформативні етнофразеологізовані сполучення (ПЕФС), зафіксовані в «Словарі української мови» Б. Д. Грінченка, з семантикою благоповажання / злоповажання, на основі яких реалізується бінарна опозиція добро / зло. ПЕФС складають широкую етнокультурну мовну картину матеріального і духовного життя українців, на що вказує різноманітність кодів культури, які в них реалізуються. Сакральна фразеологія, до якої належать і ПЕФС, має в народній культурі різні функції, серед яких дослідники найчастіше виокремлюють дві: оберегову (апотропейну) та лиходійну. Варто зазначити, що ПЕФС регламентують стосунки між людьми й контакти людини з потойбічними силами, оскільки є перехідними між формулами мовленнєвого етикету та заклінально-магічними текстами. У словнику Б. Д. Грінченка зафіксовано ПЕФС з компонентом-теонімом 'Бог', що висловлюються у формі просьби-звертання до Всевишнього з надією на допомогу світлич сил, а також уміщено багато ПЕФС з негативною семантикою – прокльонів. Фундаментом фразеологічного значення ПЕФС є їхня внутрішня форма, яка виявляє національний зміст через її співвіднесеність із символами, еталонами, стереотипами культури, зумовленими специфікою світобачення та характером пізнання дійсності певним етносом.

Ключові слова: перформативні етнофразеологізовані сполучення, бінарна опозиція добро / зло, фразеологічні одиниці, код, етнокод.

Постановка проблеми. Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка – цінна лексикографічна пам'ятка, перше в українській лексикографії велике зібрання лексичних і фразеологічних фондів української мови з історико-етимологічними коментарями в словникових статтях. У реєстрі словника подано лексику не лише літературної мови ХІХ ст. і фольклору, а й українських діалектів. Зібраний у словнику лексичний матеріал широко використовувався Т. Г. Шевченком, І. П. Котляревським, М. М. Коцюбинським, Панасом Мирним, Лесею Українкою та іншими майстрами української словесності. У цій праці репрезентовано понад 68 тис. словникових статей. На думку мовознавців І. Г. Матвіяса та М. Г. Железняка, словник Б. Д. Грінченка – «це підсумок роботи кількох поколінь українських лексикографів. У ньому здійснюється установка на найповніше відбиття живої літературної і великою мірою діалектної мови» [6, с. 96].

Національний менталітет знаходить відображення в загальнолюдських проблемах та естетичних уподобаннях народу. На цій підставі можна стверджувати, що національна мовна картина світу складається з системи мислення і творчості, з надбань і чинників, які формують сприйняття світу, з етичних ідеалів, естетичних поглядів і смаків. Процес інтерпретації фразеологічних одиниць в аспекті культури має багатогранний характер: «...їх сприйняття здійснюється через призму базового культурного знання людини, яке містить архетипові форми усвідомлення і моделювання світу; стародавні міфологічні уявлення, зокрема, анімізм, фетишизм, табу; міфопоетичні уявлення, соціокультурні проскрипції, чи установки культури, зокрема, ритуал, етикет тощо» [7, с. 338]. Фразеологічні одиниці (ФО) зі значенням побажання активно функціонують у сучасній соціальній комунікації. Традиційно вживані в мовленні як формули побажання, привітання, віншування, перепрошування, запрошення, примовляння, замовляння, заприсягання, поради, застереження, погрози, прокльону, вони пов'язуються з етнолінгвістичними та соціокультурними правилами їхнього розуміння. Інтерес для етнолінгвістичних досліджень становлять перформативні етнофразеологізовані сполучення (далі – ПЕФС) – стійкі вислови, оформлені як мікротексти проклять та етикетні формули, що вербалізуються в різноманітних життєвих діалогах (полілогах) із магічним забарвленням, тобто функціонують у сакральних комунікативних ситуаціях і служать для надання текстам акціонального сприйняття. ПЕФС є національно

маркованими одиницями, які відображають віру в божественну силу, анімістичні народні уявлення, що трансформуються через бінарну опозицію *добро / зло*, саме тому тема роботи є актуальною.

Метою статті є характеристика особливостей перформативних етнофразеологізованих сполучень із позитивною та негативною семантикою, підґрунтям для виникнення яких стало світосприйняття українського народу, його обряди і звичаї, певні стереотипні норми поведінки.

Об'єктом дослідження обрано зафіксовані в лексикографічній праці «Словарь української мови» Б. Д. Грінченка перформативні етнофразеологізовані сполучення з позитивною та негативною конотацією, які репрезентують бінарну опозицію *добро / зло*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження фразеології в аспекті експлікації етнокультурної інформації здійснювалися такими фразеологами, як М. Ф. Алефіренко, В. М. Мокієнко, І. А. Подюков, В. М. Телія, В. Д. Ужченко, М. В. Жуйкова, Л. В. Савченко та ін. Як зазначає М. Ф. Алефіренко, «яскраву групу складають ФО з культурно-національною конотацією, що виражають етикет людини, її почуття, морально-оцінювальні характеристики певних ситуацій, ставлення до висловлених думок співбесідника» [1, с. 67]. Використовуючи дослідження В. В. Виноградова, Н. І. Формановська серед ФО мовленнєвого етикету виокремлює велику кількість висловів-перформативів, які виходять далеко за межі вигуків, і визначає мовленнєвий етикет як особливе функціонально-семантичне поле одиниць доброзичливого, ввічливого спілкування [див. 10, с. 34]. Дослідження вчених, проведені насамперед у семантично-функціональному аспекті, яскраво висвітлюють етнокультурну природу одиниць мовленнєвого етикету, їхнє формування, специфіку вживання, оскільки саме правила й норми поведінки, закладені суспільством та родиною, відобразилися в ПЕФС.

Виклад основного матеріалу. ПЕФС та їхні компоненти відповідно співвідносяться з етнокодами та кодами культури. У розвідці послуговуємося класифікацією, розробленою Л. В. Савченко [8]. ПЕФС з позитивно маркованою конотацією, що співвідносяться з етикетним етнокодом, вживаються як у повсякденних ситуаціях, так і у випадках ритуально-етикетної поведінки людини під час виконання певних обрядодій. Варто зазначити, що благоповажання регламентують стосунки між людьми й контакти людини з потойбічними силами, оскільки є перехідними між формулами мовленнєвого етикету та заклиально-магічними текстами. У словнику Б. Д. Грінченка зафіксовано такі ПЕФС з компонентом-теонімом 'Бог', що висловлюються у формі просьби-звертання до Всевишнього з надією на допомогу світлих сил:

1. Побаження одружитися: *дай, Боже, пошли, Боже, у парі сидіти* [3, с. 2396]; *дай, Боже, знати, з ким весілля грати* [3, с. 235].
2. Побаження поваги: *дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала* [3, с. 494].
3. Побаження довгого та доброго життя: *дай, Боже, тобі вік довгий та розум добрий* [3, с. 366]; *дай, Боже, пожити з жінкою із дітками на тарілочки* [3, с. 1876]; *дай, Боже, вік довгий, пробуток добрий* [3, с. 2167]; *дай, Боже, наперед лучче* [3, с. 1427]; *дай, Боже, добрий парт (парть – доля)* [3, с. 1660]; *дай, Боже, щастя, долю, хліба вволю* [3, с. 2658].
4. Побаження здоров'я: *дай, Боже жартувати, аби не хорувати (хворіти)* [3, с. 2792]; *дай, Боже, легенько вигикнути* [3, с. 248]; *дай, Боже, щоб тилось та йлось* [3, с. 999]; *дай, Боже, в добрім здоров'ї поболіти (жартівливе)* [3, с. 1812]; *дай, Боже, веснувати* [3, с. 235]; *дай, Боже, діждати прийшлого року* [3, с. 2110].
5. Побаження немовляті: *дай, Боже, щоб дитина була бачуца, видюца і пам'ятуца, зірка і швидка* [3, с. 88].
6. Побаження з нагоди господарських подій: *дай, Боже, час добрий, щоб моя капусточка приймалась і в головки складалась* [3, с. 2419]; *дай, Боже, з вечора погодоньку* [3, с. 1851]; *приспоряй, Господи, Боже росу, щоб коровки доїлися* [3, с. 607].

7. Побажання з нагоди релігійних свят: *ой, дай, Боже, усім християнам многії літа, до щасливого прожиття у сім світі* [3, с. 2178].

Структурно-семантична модель ПЕФС з компонентом-теонімом *Бог* містить дієслівний компонент *дай*, виражений наказовою формою 2 особи однини + компонент-теонім *Бог*, виражений у формі звертання + дієслівний компонент (один / кілька) із позитивним значенням *пожити / не хорувати / прожити / жартувати / веснувати* тощо + прикметникові компоненти з позитивним значенням *довгий / добрий / лучче / щасливий* тощо + іменниковий компонент-символ *хліб / щастя / доля / роса* тощо. Привертають увагу компоненти, що позначають позитивне побажання, бо за їхньою допомогою можна простежити вплив дохристиянського світосприйняття людей. Наприклад, символічний природний компонент *роса* фіксується в структурі ПЕФС, оскільки експлікує магічний зміст побажання, наділеного символічними характеристиками. За міфологічними уявленнями, вода – «найвеличніший дар неба Матері-Землі, бо вона оживлює її та робить плодючою. Земна вода поєднана з небесною, а тому є символом морального та духовного очищення» [2, с. 83]. Специфіка компонентів-тепоронімів *вік, час* у структурі етикетних ПЕФС полягає в інтерпретації їхньої семантики. Так, *вік* означає здоров'я, силу; *час* – вдачу, прибуток. Категорія часу є міфологізованою – сакральний час першотворення, першоподій і першопричин. Виділені форми побажання з компонентом-теонімом *Бог* як особлива група ритуальних текстів несуть семантику добра, благополуччя. Такі ПЕФС корелюють у полі релігійного, міфологічного, традиційно-обрядового етнокодів та темпорального коду культури [8, с. 129–214].

Сакральна фразеологія, до якої належать і ПЕФС, має в народній культурі різноманітні функції, серед яких дослідники найчастіше виокремлюють дві: оберегову (апотропейну) та лиходійну. Апотропейні словосполучення використовують з метою захисту людини в різних життєвих ситуаціях, наприклад, при зустрічі з ворожо налаштованими людьми, небезпечними тваринами, демонологічними персонажами, превентивно – при входженні в чужий простір або чуже соціальне середовище. Лиходійна функція сакральної фразеології найяскравіше виявляється в такому специфічному різновиді мікротекстів, як прокльони. Прокльон у сучасній етнології визначають як «спосіб нанесення шкоди за допомогою вербальних дій (побажання смерті, хвороб, нещастя)» [5, с. 166]. Формули прокльонів є одними з найпоширеніших у народній культурі типів сакральних мікротекстів. Вони скеровані на другу чи третю особу, інколи на тварину чи навіть рослину, часто ситуативні, виникають у мовленні як реакція на певний стимул, отриманий з боку оточення та співвідносяться з етнокодом прокляття. «Словник української мови» Б. Д. Грінченка містить багато ПЕФС з негативною семантикою, тобто прокльонів, які умовно поділяють на такі групи:

1. Побажання смерті: *щоб ти не діждав сонечка праведного побачити* [3, с. 604]; *щоб, бодай подзвонилося* [3, с. 1862]; *щоб тебе сира земля пожерла* [3, с. 1876]; *щоб за тобою псалтирь прочитали* [3, с. 2220]; *щоб тебе на дрюччі винесли* [3, с. 660]; *щоб тобі дубовий хрест* [3, с. 663]; *щоб твоя й путь заклекотіла* [3, с. 785]; *щоб ти зозулі не чув* [3, с. 969]; *щоб тебе положили на лаву* [3, с. 1188]; *щоб тебе на марах винесло* [3, с. 1283]; *а щоб тебе в німі дошки положили* [3, с. 1511]; *щоб тебе очеретиною зміряли* [3, с. 1638]; *щоб тебе не минули катівські руки* [3, с. 1034]; *щоб тебе, окаянного земля не прийняла* [3, с. 1588]. Більшість із перелічених ПЕФС є фрагментами поховальних традицій та обрядів, про що свідчать компоненти-символи: *земля, лаву, хрест, мара, дошки* тощо, і належать до традиційно-обрядового етнокоду культури. Компонент-орнітонім *зозуля* має символічне значення: провісниця смерті, суму, нещастя. ПЕФС з компонентами-орнітонімами корелюють у полі зооморфного коду культури та співвідносяться з етнокодом повір'я.

2. Побажання хвороби: *щоб тебе грець попоносив на вилах* [3, с. 488]; *щоб на тебе див прийшов* [3, с. 566]; *щоб тебе лунь ухотила, щоб ти луні нагнав* [3, с. 1249]; *щоб ти на милицях пішов* [3, с. 1308]; *щоб тебе нориці сточили* [3, с. 1516]; *нехай тебе лизень лизне, злиже* [3, с. 1217]; *щоб на неї повітря прийшла* [3, с. 1837]; *щоб тобі поприщилось* [3,

с. 1998]; *щоб тебе прямцем поставило* [3, с. 2219]; *щоб тебе побило, потемнило на путі, на дорозі і куди ти повернешся лицем своїм* [3, с. 2051]; *щоб тебе різачка попорізала* [3, с. 2264]; *щоб тебе родимець побив* [3, с. 2272]; *щоб тебе взяла самка з пристрітом* [3, с. 2370]; *а щоб на тебе хвороба та стогнати* [3, с. 2518]; *щоб на вас чума напала, матері вашій чорт* [3, с. 2881]. Серед загальної кількості формул-прокльонів продуктивними є формули з семантикою “побажання хвороби”. Це пов’язано з лиходійною функцією, якою наділені прокляття. Прокльони ґрунтуються на дохристиянських віруваннях, їхньою основою є язичницькі культи, що полягають у персоніфікації хвороб, лиха тощо. У досліджуваних ПЕФС персоніфікуються такі хвороби, як *чума, лунь, грець, норичі, лизень, повітря, різачка, родимець* тощо. Зокрема, *чума* – в народній уяві українців – багата й хитра пані, що розкидає по дорогах коштовні речі, хто їх підійме, той помре; *грець* – народна назва апоплексичного удару, паралічу; «уособлення якогось лиха, злої сили, що може спричинити тяжку хворобу людини» [4, с. 154]. ПЕФС з компонентами-номінатами на позначення хвороб співвідносяться з етіологічним етнокодом, а також хондричним субкодом культури.

3. Побажання тілесних ушкоджень: *щоб тобі язик усох* [3, с. 2957]; *щоб тобі ноги посудомило* [3, с. 2543]; *щоб тобі руки посудомило* [3, с. 1910]; *щоб твоя кість непростена була* [3, с. 1497]; *щоб вона на свою голову вивіщувало* [3, с. 245]. Тіло – це елемент природи, тому його можна визначати через біологічні особливості. Кодування простору культури людина починає з самої себе, тому функцію символів виконують соматизми: *язик, ноги, руки, кість, голова* тощо. Наприклад, компонент-соматизм «*голова* визначають як символ розуму: інструмент, що керує мисленням, утілення людського духу, влади та життєвої сили» [7, с. 394]. ПЕФС з компонентами-соматизмами репрезентують соматичний код культури.

4. Побажання біди, матеріальних нестатків: *щоб тебе безбитниця побилла* [3, с. 92]; *щоб ти дорібку не мав* [3, с. 626]; *щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся* [3, с. 640]; *щоб на тебе вся біда злізлась* [3, с. 939]; *щоб їх путь погубила* [3, с. 1849]; *бий тебе лиха година* [3, с. 451]; *щоб на тебе прийшла чорна година* [3, с. 451]; *щоб тебе побив невітський сором* [3, с. 1498]; *щоб на тебе образи попадали* [3, с. 1554]; *щоб тебе не минула лиха година* [3, с. 1225]. Подані ПЕФС містять компоненти-символи *путь, година, образи* тощо. У повсякденному житті українці використовували вербальні формули з темпоронімом *година* задля створення позитивної або негативної атмосфери в конкретній ситуації, що зумовлено світорозумінням українців, у якому важливе місце посідали вірування, пов’язані з пересторогами, обмеженнями тощо. Вони поєднують міфологічний етнокод, темпоральний і аксіологічний коди культури. У проклятті з компонентом *образ* простежується вірування в те, що на великих грішників падають образи. Компоненти, що належать до релігійного етнокоду, корелюють у полі предметного коду культури через сакральні атрибути.

5. Побажання покарання природними стихіями: *щоб тебе буря вивернула* [3, с. 243]; *о, щоб їх вихром винесло* [3, с. 279]; *бодай тобі закурилось* [3, с. 795]; *щоб тебе дощ намочив* [3, с. 1423]. Як відомо, із давніх-давен людина вірила в силу природних стихій, які мали вплив на її життя та все навколишнє. Анімістичний світогляд був основою всіх давніх вірувань і глибоко проник у мову. Риси анімізму пережили довгі століття і збереглися в піснях, казках, загадках, ПЕФС. Аналізовані ПЕФС з компонентами *буря, вихор* корелюють у полі міфологічного етнокоду та природного коду культури, коду явищ природи (*дощ*).

ПЕФС у формі проклять мають таку структурно-семантичну модель: синтетична або аналітична парадигма наказового способу *щоб* + форми звернення до реципієнта (-ів) *тебе / ти / тобі / їх* + дієслівні компоненти, що передають значення зла *вдарити / закрутитися / вивернути / попоносити / побити* тощо + іменникові компоненти (у Р. в. або Зн. в.), на позначення суб’єкту або об’єкту дії *безбитниця / різачка / чума / сором / година* тощо + якісні прикметники з негативною семантикою *лиха / чорна / окаянний / сира* тощо. У структурі ПЕФС компоненти можуть змінювати свій модельний порядок.

Виникнення та закріплення в мові формул прокльонів, в основі яких лежать образи персоніфікованих хвороб, лиха тощо, а також уявлення про потойбічний світ і посмертне буття людини, цілком зумовлене архаїчним світоглядом народу. «Стала традиція

використання таких виразів, а також та сила впливу на людське життя, що їм приписується, опосередковано свідчать про надзвичайно важливе місце, яке посідають ці вірування у свідомості носіїв народної традиційної культури» [5, с. 217].

Висновки. Отже, у семантичному полі «побажання» ПЕФС розподіляються на два класи: благопобажання та злопобажання (прокльони). На їхній основі реалізується бінарна опозиція *добро / зло*. Фундаментом фразеологічного значення ПЕФС є їхня внутрішня форма, яка виявляє національний зміст через її співвіднесеність із символами, еталонами, стереотипами культури, зумовленими специфікою світобачення та характером пізнання дійсності певним етносом. ПЕФС, зафіксовані в «Словарі української мови» Б. Д. Грінченка складають широку етнокультурну мовну картину матеріального та духовного життя українців минулого століття. На це вказує різноманітність етнокодів, кодів культури, які реалізуються в ПЕФС, а саме: етикетний, релігійний, міфологічний, традиційно-обрядовий, етіологічний етнокоди, етнокод прокляття, повір'я; темпоральний, зооморфний, соматичний, аксіологічний, природний коди культури. Оскільки розглянута в роботі тема є малодослідженою, **перспективними** є подальші розвідки в галузі вивчення кодів культури та етнокодів духовної культури через архетипні бінарні протиставлення *свій / чужий, життя / смерть, любов / ненависть*.

Список використаної літератури

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Харків : Вища школа, 1987. – 135 с.
2. Войтович Валерій. Українська міфологія / В. Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
3. Грінченко Б. Словарь української мови : У 4-х тт. / Б. Грінченко / Зібрала ред. журн. «Кіевская старина», упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Д. Грінченко. – К., 1907–1909;
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – Київ, 2006. – 703 с.
5. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов : Моногр. / М. В. Жуйкова. – Луцьк : «РВВ Вежа» Волин. держ. ун-ту Лесі Українки, 2007. – 416 с.
6. Матвіяс І. Г. Роль словника Б. Грінченка в процесі взаємодії між літературною мовою і народними говорами / І. Г. Матвіяс, М. Г. Железняк // Борис Грінченко : Тези доп. респ. наук.-практ. конф., присв. 125-річчю від дня народження видатного українського письменника, вченого, громадського діяча. – Ворошиловград, 1988. – С. 96–97.
7. Савченко Л. В. Національно-культурна конотація фразеологізмів мовленнєвого етикету українців / Л. В. Савченко // Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології : Збірник наукових праць MEGALING-2007. – Київ : Видавництво «Довіра», 2008. – С. 338–348.
8. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти / Любов Савченко // Сімферополь : Доля, 2013. – 600 с.
9. Словарь української мови : В 4 тт. – К. : Наук. думка, 1996–1997. – Надруковано з вид. 1907-1909 рр. Фотоспособом. Т. 1 : А–Ж / Ред. Л. М. Кудрявкіна, Н. М. Отрок – 1996. – 494 с.
10. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. – М. : Высш. школа, 1989. – 159 с.

Одержано редакцією 19.10.13

Прийнято до публікації 14.12.13

Е. Ю. Литвиненко

Отражение бинарной оппозиции добро / зло в перформативных этнофразеологизированных сочетаниях, зафиксированных в «Словарі української мови»

Б. Д. Грінченко

В статті досліджуються перформативні етнофразеологізовані сочетання (далше ПЕФС), зафіксовані в науковій роботі «Словарь української мови» Б. Д. Грінченко, з семантикою благожелания / зложелания, на основі яких реалізується бінарна опозиція добро / зло. ПЕФС складають широку етнокультурну мовну картину матеріальної та духовної життя українців, на що вказує різноманітність кодів культури, які реалізуються.

Сакральная фразеология, к которой относятся и ПЭФС, имеет в народной культуре разнообразные функции, среди которых исследователи выделяют две: функция оберега (апотропическая) и функция причинения зла. Стоит отметить, что ПЭФС регламентируют отношения между людьми и потусторонними силами, поскольку являются переходными между формулами речевого этикета и заклинательно-магическими текстами. В словаре Б. Д. Гринченко зафиксированы ПЭФС с компонентом-теонимом 'Бог', которые выражаются в форме просьбы-обращения ко Всевышнему с надеждой на помощь светлых сил, а также содержится ряд ПЭФС с негативной семантикой – проклятий. Фундаментом фразеологического значения ПЭФС выступает их внутренняя форма, которая обнаруживает национальное содержание через ее соотносительность с символами, эталонами, стереотипами культуры, обусловленными спецификой мировосприятия и характером познания действительности определенным этносом.

Ключевые слова: перформативные этнофразеологизированные сочетания, бинарная оппозиция добро / зло, фразеологические единицы, код, этнокод.

Ye. Yu. Lytvynenko

The performative ethnophraseologised combinations with binary opposition good / evil in the scientific work "Dictionary of the Ukrainian Language" by B. D. Grinchenko

The article investigates the performative ethnophraseologised combinations (hereafter referred to as PEFC) recorded in the scientific work "Dictionary of the Ukrainian Language" by B. D. Grinchenko, that have semantics of good luck / bad luck wishes, with binary opposition good / evil being implemented on their basis. PEFC constitute a wide-ranging ethno-linguistic picture of the material and spiritual life of Ukrainians, as it has been indicated by a variety of codes of culture, which are realized in them, namely, religious, mythological, traditional and ritual, etiolo-gical, superstitious ethnocodes, as well as temporal, zoomorphic, axiological, somatic, natural codes of culture. Sacral phraseology, to which PEFC belong, has a variety of functions in popular culture, among which the researchers have identified two: the function of amulet (apotropaic function) and the function of causing harm. PEFC with positively marked connotation are used to protect the person in different situations, both in everyday life and in cases of ritual and etiquette actions during certain ceremonies. It should be mentioned that good luck wishes regulate the relationship between people and ultramundane powers, as they are transitional between formulas of speech etiquette and magical incantation texts. Function of causing harm in sacred phraseology is pronounced in such specific microtext as a curse. Formulae of curses are the most common types of popular culture sacred microtexts. They are focused on the second or third person, sometimes an animal or even a plant, and often are situational and appear in human speech as a response to a particular stimulus, obtained from the environment. The dictionary of B. D. Grinchenko records PEFC, with component-teonym 'God', which are expressed in the form of a request to the Most High for the help from light powers, and also contains a number of PEFC with negative semantics – curses. Foundation for idiomatic values of PEFC is their internal form, which detects national content through its correlativity with symbols, standards, cultural stereotypes, due to the specifics of attitude and character of reality perception by certain ethnic group.

Key words: performative ethnophraseologised combinations, binary opposition good / evil, phraseological units, code, ethnocode.

УДК 811.161.2'37

С. А. Шуляк

ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТОНІМІВ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

У цій статті досліджено особливості функціонування антонімічних лексичних засобів мови в текстах українських замовлянь. Визначено зміст ознаки, за якою протиставляються значення слів: орієнтація у просторі, колір, стать. З'ясовано, що за допомогою слів-антонімів позначаються психічні та фізіологічні характеристики людини та її стану; система координаційних понять; фізичні якості, властивості чи стани предметів та сприйняття їх людиною; характеристика соціальних явищ; оцінка характеру та поведінки, зовнішнього вигляду та фізичних якостей людини. Антоніми, що реалізують векторну протилежність, можна поділити на такі основні тематичні розряди: антоніми, що характеризують соціальні явища, взаємовідносини людей у суспільстві; антоніми-дієслова, що відтворюють рух предмета у просторі. Розглянуто специфіку вживання